

چشم‌انداز صید و صیادی:

- نظام‌های بهره‌برداری
صیادی

- مجتمع‌های صیادی زیربنای توسعه

از دست‌چشم‌های اجتماعی - اقتصادی
توسعه هماهنگی تعاون‌های صیادی

موانع کم‌الاترین و بیشترین امکان
با توجه به سیاست‌های دولت در امر مشارکت بیشتر مردم در فعالیت‌های اقتصادی تحت عنوان اولادسازی و
توسعه‌یابی که یکی از خطوط اصلی تدوین برنامه پنج‌ساله دوم و سوم و توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
کشور است. فعالیت‌های صیادی دیدگاه‌های کلی در این زمینه نحوه فعالیت‌های صید و صیادی و
در ارتباط با سیستم‌های صیادی مقاله‌ها می‌تواند مورد توجه قرار گیرد.
در این مقاله نگاهی به فعالیت‌های صیادی در تعدادهای موجود منابع و ذخایر این‌ها شده و بدنبال آن «نظام‌های
صیادی» مورد مطالعه قرار گرفته است. در این مقوله «تعاونی‌های صیادی» بمثابة تکیه‌گاهی مطمئن در مسایل
صیادی در نظر می‌گردد. فعالیت‌های تعاونی و ایجاد یک «نظام پایدار»
اشاره‌ای مختصر به بعضی از ضوابط و مقررات صیادی در این زمینه می‌گردد.
ایجاد یک

پیشگفتار:

یکی از منابع مهم تأمین پروتئین برای مردم، آبزیان می باشد که بطور مستقیم در الگوی مصرف و یا غیرمستقیم از قبیل تأمین بخشی از جیره غذایی طیور و ... نقش مهمی را در چرخه تغذیه انسان بعهده دارند.

وجود ذخایر آبزیان، از دیرباز مورد توجه بوده است و به موازات پیشرفت دانش و تکنولوژی بر رشد تولید محصولات آبزیان نیز افزوده شده است و موجد رشد تحقیقات تئوریک و کاربردی، تکنولوژی صید، توجه به آموزش در سطح عالی و فنی و حرفه‌ای و بهینه‌سازی روشهای حفاظت و توسعه ذخایر و مآلاً بالندگی مدیریت شیلاتی گردیده است که دستاورد آن نشانگر داده‌های زیر می باشد.

- طبق گزارشهای فائو میزان صید جهانی در سال ۱۹۸۵، در حدود ۸۵ میلیون تن بوده است که در سال ۱۹۹۱ به مرز ۹۸/۳ میلیون تن رسیده است.

- براساس پیش‌بینی فائو صید جهانی در سال ۲۰۰۰ به میزان ۱۳۰ میلیون تن خواهد رسید که بیشترین سهم آن را کشورهای نظیر ژاپن، کشورهای مشترک المنافع، شیلی و پرو خواهند داشت. برآورد سازمان خواربار و کشاورزی جهانی در سال ۱۹۹۱ حاکی از این است که در آمد ناشی از فروش آبزیان در جهان نزدیک به ۲۲ میلیارد دلار بوده است.

- میزان ۷۰٪ از تولید ماهی در سطح جهانی مصرف انسانی داشته است که تجارت جهانی آن سالانه حدود ۴۰ میلیون تن تخمین زده می شود که به شکلهای گوناگون ۲۲٪ بصورت ماهی تازه، ۲۴٪ به صورت منجمد و ۱۱٪ بصورت دودی شده، ۱۳٪ بصورت کسرو به مصرف رسیده است.

- آمار نشان می دهد که یک سوم از کل صید جهانی ماهی در کشورهای در حال رشد به دست می آید و کشورهای آمریکا، کانادا، تایلند و دانمارک عمده ترین صادر کنندگان می باشند و ژاپن، فرانسه، ایتالیا و آمریکا از مصرف کنندگان عمده ماهی می باشند.

- هم اکنون در حدود ۱۰٪ از مواد

پروتئینی مورد نیاز جامعه بشری از طریق صید تأمین می شود.

- ماهی، ۳۹٪ کل مصرف پروتئین حیوانی مردم آسیا و ۱۸/۶٪ از کل پروتئین مصرفی مردم افریقا و به میزان ۹/۴٪ در اروپا و بالاخره رقم ۶/۵ درصدی را در آمریکای شمالی تشکیل می دهد در حدود ۱۵ میلیون ماهیگیر بصورت تمام وقت یا پاره وقت در صید خرد یا سنتی مشغول به فعالیت می باشند.

بعنوان یک رهیافت و همچنین یک جمع‌بندی کوتاه و فشرده، آبزیان به مثابه یکی از اقلام مهم تأمین پروتئین غذایی قادر است بخشی از عرضه مواد غذایی را با توجه به گسترش رشد جمعیت جهانی در برگیرد و همچنین سهمی در تجارت جهانی و توسعه اقتصادی - اجتماعی برخی از مناطق جهانی داشته باشد.

واضح است توسعه صنعت شیلات آثار مثبتی در سطح اشتغال، ایجاد ارزش افزوده، تأمین مواد پروتئینی، استفاده بهینه از منابع آبی، ... بجای خواهد گذاشت که به نوبه خود حائز اهمیت بوده و کشورهایی که در این زمینه سرمایه گذاری کرده اند توانسته اند در ابعاد وسیعی فعالیت‌های شیلاتی خود را گسترش دهند و به شاخصهای مهمی نیز دسترسی پیدا کنند. توسعه صنعت کشتی سازی، افزایش سطح مهارت و تخصص شاغلین گسترش صنایع

مواد غذایی، ایجاد کسانتره برای خوراک دام، پیشرفت در روشها و تکنولوژی صید، ... هر کدام به نوعی در اهمیت اقتصادی و اجتماعی فعالیت شیلات و آبزیان به نحو خاصی مؤثر بوده اند.

نگاهی اجمالی به وضعیت صید و صیادی کشور:

ایران با دارا بودن حدود ۲۷۰۰ کیلومتر مرز آبی از سواحل دریای عمان، خلیج فارس و دریای مازندران امکانات قابل توجهی از نظر صید انواع آبزیان دارد و براساس آمارهای موجود با امکانات و ملزومات و تأسیسات و نیروی انسانی که ذیلاً بیان می گردد رقم نه چندان قابل ملاحظه‌ای را از ذخایر موجود آبی استحصالی می نماید.

- خلیج فارس: در مجموع دارای ۳۳۶ گونه ماهی است که متعلق به ۱۰۷ تیره می باشد و از رقم فوق ۱۵۰ گونه قابل عرضه در داخل می باشد که هم اکنون فقط حدود ۴۰ گونه از ماهیان آن به بازار عرضه می گردد و شیلات فقط ۲۵ تا ۳۰ گونه از آنها را از صیادان تحویل می گیرد.

- براساس نتایج آخرین مطالعات اعلام شده توسط شیلات ایران، ذخایر آبزیان خلیج فارس و دریای عمان حدود ۹۱۷۰ هزار تن است که از این میزان ۱۴۶۰ هزار تن قابل برداشت توسط ایران می باشد.

جدول شماره ۱ - ذخایر آبیان خلیج فارس واحد: هزار تن

میزان قابل برداشت	وزن توده زنده	گروه آبیان
۱۰۰	۳۱۰	کف زیان خوارکی
۸۵	۳۰۰	سطح زیان درشت خوراکی
۱۹۰	۳۸۰	سطح زیان ریز خوراکی
۸۵	۱۸۰	ماهیان غیر معمولی خوراکی
۱۰۰۰	۸۰۰۰	ماهیان مزوپلاژیک
۱۴۶۰	۹۱۷۰	جمع

توضیح: ۱۵ فروند شناور بزرگ صیادی که بین بنادر و استانهای هرمزگان و سیستان و بلوچستان در رفت و آمدند و نیز بیش از ۴۰ فروند شناورهای صیادی خارجی که بصورت اجاره‌ای در آبهای جنوب کشور صید می‌نمایند به ارقام فوق قابل افزایش هستند.

دریای خرز (مازندران): درحال حاضر

- در حال حاضر در دریای عمان و خلیج فارس ۲۴۶ مرکز صیادی فعال هستند که براساس جدول شماره یک میزان ذخایر قابل برداشت آن ۱۴۶۰ هزار تن تخمین زده می‌شود در حالیکه در سال ۱۳۷۰ معادل ۲۶۰ هزار تن صید شده است.

- تعداد صیادان استانهای ساحلی جنوب کشور براساس ارقام سال ۱۳۷۰ بالغ بر ۵۴۶۶۲ نفر بوده است که از رقم ذکر شده حدود ۲۰۰۰ نفر در ارتباط با شناورهای بزرگ صیادی فعالیت می‌نموده‌اند و کارکنان سایر زمینه‌های وابسته همچون صنایع مرتبط و پشتیبانی شیلات اعم از کارکنان یخ سازی، توریفی، ساخت شناور، مراکز عمل آوری، حمل و نقل، فروش، خدمات جنبی و نیز کارکنان شیلات بالغ بر ۱۶۰۰۰ نفر برآورد شده است.

- تعداد شناورهای صیادی در آبهای جنوب، ۵۸۶۱ فروند برآورد شده است که از دو نوع سنتی و صنعتی تشکیل شده‌اند، شناورهای سنتی عمدتاً در محدوده ساحلی به صید اشتغال دارند و در حدود ۹۸٪ از کل شناورهای صیادی موجود را به خود اختصاص داده‌اند.

در دو استان شمالی کشور در حدود ۱۴۱۵۰ صیاد به کار صید اشتغال دارند و سالانه بیش از ۳۳ هزار تن از انواع ماهیان تجارتي را استحصال می‌نمایند.

وجود ۱۱۰ گونه و زیر گونه از انواع ماهیان در این دریاچه برآورد شده است که فقط ۲۵ نوع از آنها از نقطه نظر اقتصادی قابل بهره‌برداری تشخیص داده شده است که سه نوع آنها ماهیان خاویاری (غضروفی)، کیلکا و استخوانی مورد توجه بیشتری هستند.

- در دو استان شمالی کشور در حدود

جدول شماره ۲ - تعداد شناورهای صیادی فعال در آبهای سواحل جنوبی کشور (سال ۱۳۷۰)

استان	شناورهای صنعتی (فلزی)	لنج	قایق	جمع
سیستان و بلوچستان	-	۵۱۶	۴۵۶	۹۷۲
هرمزگان	-	۶۲۶	۱۲۱۰	۱۹۳۶
بوشهر	۹۲	۱۱۸۷	۱۱۱۲	۲۳۹۱
خوزستان	۲۴	۲۴۰	۳۹۸	۶۶۲
جمع	۱۱۶	۲۵۶۹	۳۱۷۶	۵۸۶۱

ماهی، ۳۹ درصد کل مصرف پروتئین حیوانی مردم آسیا و ۱۸/۶ درصد مصرف مردم آفریقا و به میزان ۹/۴ درصد مردم آمریکای شمالی را تشکیل می‌دهد و بعنوان یکی از اقلام مهم تأمین پروتئین قادر است بخشی از عرضه مواد غذایی را با توجه به گسترش رشد جمعیت جهانی در برگیرد.

۱۴۱۵۰ صیاد با ترکیب تاس ماهیان ۱۸۰۰ نفر کیلکا ۳۵۰ نفر، سایر ماهیان استخوانی ۱۲۰۰۰ نفر به کار صید اشتغال دارند و سالانه بیش از ۳۳ هزار تن از انواع ماهیان تجارتي را استحصال می‌نمایند.

- برآورد نشان می‌دهد که ایران حتی در دریای خزر می‌تواند سهم قابل ملاحظه‌ای را از ذخایر موجود برداشت نماید (مثال): میانگین صید ماهی کیلکا در ۱۰ سال اخیر رقمی معادل ۴۵۷۶ تن بوده است در حالیکه این رقم می‌تواند تا ۱۰۰ هزار تن در سال افزایش یابد. بطور کلی می‌توان گفت که کشور ایران علیرغم داشتن استعدادهای، ذخایر و منابع سرشار و بالفعل نتوانسته است بهره مناسبی را نصیب خود سازد بطوریکه مصرف سرانه آذربایجان در ایران با حدود شش کیلوگرم، شش برابر کمتر از مصرف سرانه جهانی و ۴ بار کمتر از مصرف سرانه کشورهای در حال توسعه و ۲ برابر کمتر از کشورهای منطقه خلیج فارس می‌باشد و در این میان سهم جمعیت روستایی به مراتب کمتر از سهم جامعه شهرنشین بوده است. چنانکه در سال ۱۳۶۸ مصرف سرانه شهری معادل ۴/۳۴ کیلوگرم و مصرف سرانه روستایی ۱/۷۸ کیلوگرم بوده است. یعنی سهمی به ترتیب ۰/۴ و ۰/۲ کل کالری روزانه هر فرد از طریق مصرف ماهی تأمین شده است.

جدول شماره ۳- میزان صید طی سالهای ۷۰-۱۳۶۱ واحد: هزار تن

سال	۶۱	۶۲	۶۳	۶۴	۶۵	۶۶	۶۷	۶۸	۶۹	۷۰
تولید	۵۹	۷۵	۷۴	۱۰۲	۱۱۰	۱۳۰	۱۷۰	۲۰۰	۲۳۰	۲۶۰

دستیابی سریعتر به خود بسندگی در تأمین نیازهای پروتئینی و پیشگیری از روند رو به گسترش تخریب مراتع کشور. دوم: از نظر نقشی که در ایجاد اشتغال مولد و درآمد و همچنین توسعه مناطق محروم ساحلی واقع در نوار ساحلی جنوب کشور ایفا نماید.

با این تجدید نظر، موضوع توسعه زیر بخش شیلات و فعالیتهای صید و صیادی، اهمیت روز افزونی کسب نمود، در این رابطه عمده‌ترین مشکل، حکمفرمایی شیوه تولید معیشتی و سنتی در جامعه صیادی کشور بود که در پی پایین نیروی انسانی شاغل را باعث می‌گردید. بنابراین لازم بود موضوع تحول

ساختار این بخش آن را جوابگوی برنامه‌های توسعه و پیشرفت کشور قرار داد.

وضعیت موجود تعاونیهای صیادی:

پس از پیروزی انقلاب اسلامی جایگاه زیر بخش شیلات از دو جنبه مورد تجدید نظر و ارزیابی قرار گرفت: اول از نظر تأمین بخشی از پروتئین مورد نیاز کشور و استفاده از آن بمنظور جایگزینی با گوشت قرمز به منظور

آمار و ارقام ارائه شده نشان از عدم رشد و توسعه مناسب و درخور صنعت ماهیگیری کشور دارد و این در حالی است که از ذخایر و منابع آبرزی در حد ناچیزی استفاده می‌شود و مقادیری هم که استحصال می‌شود دارای ضایعات فراوانی است که هیچگاه بصورت رسمی و با اعداد و ارقام اعلام نشده است بنابراین جای آن دارد که بینشهای تنگ نظرانه و غیر عقلانی حاکم بر زیر بخش ماهیگیری کنار گذاشته شده و با ایجاد یک تحول در

تعداد صیادان استانهای ساحلی جنوب کشور، براساس ارقام سال ۱۳۷۰، بالغ بر ۵۴۶۶۲ نفر بوده است و ۲۶۰ هزار تن انواع ماهی صید کرده‌اند.

اجرای صحیح‌تر آن نسبت به وضع موجود زمینه اجرای صحیح سیاستهای آزاد سازی و تعدیل اقتصادی و خصوصی سازی را فراهم آوردند. از این رو لازم است با بررسی وضع موجود و جایگاه تعاونیهای صیادی در زیر بخش شیلات نسبت به تنگناها و امکانات بالقوه و بالفعل (نقاط ضعف و قوت) وقوف یافت تا براساس آن بتوان امکانات و نیازهای این نهادهای مردمی خود اتکا را برای حضور فعال در برنامه دوم تأمین نمود.

که بهمین مناسبت و جهت تبیین موضوع نگاهی اجمالی به وضعیت نظامهای بهره‌برداری خواهیم داشت.

نگریست که در صورت تقویت و تجهیز قادرند عهده‌دار بسیاری از فعالیتهای جاری دولت در ارتباط با زیر بخش شیلات باشند (نظیر مدیریت صید، مدیریت منابع، پاره‌ای از فعالیتهای تحقیقی آموزشی و ترویجی و غیره) که زمینه مناسبی در تحقق صحیح سیاست تعدیل اقتصادی دولت محسوب می‌گردد. علاوه بر آن تعاونیها می‌توانند نقش بسزایی در زمینه انباشت سرمایه و سرمایه‌گذاری داشته باشند که یکی از شروط اصلی موفقیت سیاست آزاد سازی دولت می‌باشد هر چند تعاونیها هنوز راه‌اندازی جهت رسیدن به وضعیت فوق‌الذکر را دارند تا با قبول بسیاری از فعالیتهای جاری دولتی در بخش شیلات و حتی

جامعه صیادی به منظور ایجاد ظرفیت مناسب برای کاربرد شیوه‌های جدید و پر بازده صید در رأس برنامه‌های متولیان شیلات کشور قرار گیرد. یکی از اقدامات اساسی ایجاد نهادهای اجتماعی و سازمانی مناسب جهت سازماندهی جامعه صیادی برای جذب شیوه‌های نوین و ابزارهای جدید و پر بازده صید بود. که در این ارتباط ایجاد، تقویت و ارتقاء تعاونیهای صیادی در دستور کار دولت قرار گرفت تا از طریق آن زمینه‌های مشارکت هرچه بیشتر صیادان در پیشبرد توسعه صید فراهم آید.

خاطر نشان می‌سازد که ایجاد تعاونیهای صیادی به اواسط دهه ۱۳۴۰ باز می‌گردد که بدنبال تصویب قانون شرکتهای تعاونی، تعدادی تعاونی پره در شمال و معدودی تعاونی صیادی نیز در جنوب کشور تشکیل گردید که عمدتاً حامل برنامه‌های تبلیغاتی رژیم شاه بود و به علت عدم مقبولیت لازم در جامعه صیادی توانست نقشی در توسعه این جامعه ایفا نماید.

درک ضرورت‌های توسعه زیربخش شیلات و جامعه صیادی، پس از انقلاب نقطه عطفی بود که موجبات رشد کمی و کیفی تعاونیها را فراهم نمود. بطوریکه تا سال ۱۳۷۰ حدود ۱۵۵ تعاونی صیادی در شمال و ۶۵ تعاونی در جنوب کشور تشکیل گردید که در مجموع دارای ۳۰ هزار نفر عضو می‌باشند و ۳۷/۵ درصد از جامعه صیادی (در شمال قریب به ۱۰۰ درصد و در جنوب ۳۳٪ جامعه صیادی) را بخود اختصاص داده‌اند. همچنین بعلت شروع فعالیتهای تکثیر و پرورش ماهی در آبهای داخلی ۱۱ تعاونی در همین رابطه تشکیل شده است.

نظر به کارکردهایی که تعاونیهای صیادی در جلب مشارکت مردم جهت توسعه بخش ماهیگیری در کشورهای نظیر ژاپن، کانادا، کره جنوبی، تایوان، مالزی و غیره داشته‌اند و با توجه باینکه تعاونیهای صیادی در این کشورها بار اصلی مدیریت و تدارک توسعه صید را عهده‌دار بوده‌اند می‌توان به تعاونیهای صیادی موجود در کشور بعنوان سرمایه بالقوه‌ای